

Wojciech Góralski

"Istotne obowiązki małżeńskie i przyczyny niezdolności do ich podjęcia w wyrokach Roty Rzymskiej z lat 1983-1992 wydanych na podstawie kan. 1095 nr 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego, opublikowanych w "Decisiones"", Jan Cymbała, Olsztyn 2002 : [recenzja]

Ius Matrimoniale 9 (15), 263-267

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Ks. Jan Cymbała, Istotne obowiązki małżeńskie i przyczyny
niezdolności do ich podjęcia w wyrokach Roty Rzymskiej z lat
1983-1992 wydanych na podstawie kan. 1095 nr 3 Kodeksu
Prawa Kanonicznego, opublikowanych w „Decisiones”,
Olsztyn 2002, Wydawnictwo Wyższego Seminarium
Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum”, ss. 349**

W odnowionym po Soborze Watykańskim II kanonicznym prawie małżeńskim, niemałą rolę odgrywa norma dotycząca tzw. niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa, zawarta w kan. 1095, nn. 1-3 KPK, stanowiąc implikację prawa naturalnego. Określając tę niezdolność, wymieniony kanon uwzględnia trzy możliwe jej odmiany, przy czym wszystkie one znajdują swoje źródło w zaburzeniach psychicznych.

Jedną z form niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa kanonicznego jest niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej, usankcjonowana przez Prawodawcę kościelnego w n. 3 powołanego wyżej kanonu. Ona to stanowi szczególnie przedmiot dociekań tak doktryny, jak i orzecznictwa sądowego od samego początku pojawienia się tego nowego tytułu nieważności małżeństwa. Figura prawna *incapacitas assumendi*, obejmując swoją strukturą kilka elementów (istotne obowiązki małżeńskie; niezdolność do ich podjęcia; przyczyny niezdolności) wymaga – dla pełnego jej poznania oraz aplikowania – uwzględnienia ich wszystkich, co z reguły występuje w licznych już komentarzach do kan. 1095, n. 3 KPK, a także w wyrokach sądowych. Nie znaczy to jednak, że w wielu opracowaniach na temat tej postaci niezdolności konsensualnej, czy nawet w szeregu wyroków sądów kościelnych ferowanych w tym zakresie, brak jest skierowania uwagi przede wszystkim, czy też wyłącznie ku poszczególnym elementom normy prawnej. Znanym przykładem takiego nurtu badawczego są choćby prace ks. prof. Ryszarda Szytchmintera, poświęcone dociekaniom nad istotnymi obowiązkami małżeńskimi, a więc nad jednym z trzech segmentów składających się na złożoną konstrukcję kan. 1095, n. 3 KPK.

Być może, wyniki badań uzyskane przez ks. prof. Szytchmintera w odniesieniu do bliższego określenia istotnych obowiązków małżeń-

szych stały się inspiracją dla podjęcia przez ks. Jana Cymbałę zadania badawczego w przedmiocie istotnych obowiązków małżeńskich i przyczyny niezdolności do ich podjęcia w wyrokach Roty Rzymskiej, opublikowanych w *Decisiones* w latach 1983-1992. Autor zamierza znaleźć w tych orzeczeniach potwierdzenie hipotezy badawczej, w myśl której, w chwili promulgowania KPK z 1983 r. istniała świadomość istotnych obowiązków małżeńskich, a także przyczyn natury psychicznej *incapacitas assumendi*, mimo że Prawodawca nie określił ich w normie prawnej. Jednocześnie spodziewa się – poprzez swoje badania – potwierdzenia innej hipotezy, wedle której wspomniana norma usankcjonowała określoną praktykę stosowaną w orzecznictwie rotalnym, polegającą na orzekaniu nieważności małżeństwa z tytułów nieważności sformułowanych inaczej, tam gdzie *de facto* chodziło o niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich.

Struktura pracy opiera się na czterech rozdziałach. Rozdział pierwszy poświęcony jest istotnym obowiązkom małżeńskim w świetle literatury kanonistycznej (czy raczej doktryny?). Rozdział drugi dotyczy niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (odmiennie niż w rozdziale pierwszym, brak w tytule wskazania odniesienia treści tej jednostki redakcyjnej: do doktryny, orzecznictwa czy też do obydwu wektorów). Rozdział trzeci jest refleksją nad istotnymi obowiązkami małżeńskimi w wyrokach rotalnych; wreszcie rozdział czwarty został poświęcony przyczynom niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich w wyrokach rotalnych.

Nietrudno zauważyć, że tego rodzaju konstrukcja pracy obejmuje dwa rozdziały na temat istotnych obowiązków małżeńskich: r. I (w ujęciu doktryny) i r. III (w ujęciu orzecznictwa rotalnego), a także dwa rozdziały odnoszące się do przyczyn niezdolności: r. II (w ujęciu doktryny) i r. IV (w ujęciu orzecznictwa rotalnego). Obydwa wątki tematyczne występujące w pracy mają więc po dwa rozdziały. Czy poprawne jest metodologicznie sytuowanie tej samej problematyki w dwóch odrębnych rozdziałach? A w obydwu przypadkach chodzi o kwestie, w których doktryna i orzecznictwo stanowią pewien monolit. Wydaje się, że „scalenie” tych dwóch wątków (istotne obowiązki oraz przyczyny natury psychicznej), zaprezentowanych w oparciu i o doktrynę i orzecznictwo rotalne i zamieszczonych w dwóch (a nie czterech) rozdziałach, a następnie zbudowanie odrębnego rozdziału (jako pierwszego) o samej niezdolności (*de facto* Autor omawia ją w pierwszej części rozdziału drugiego (1-2), byłoby bardziej właściwe. Przedmio-

tem pracy stałaby się wówczas norma – zawarta w kan. 1095, n. 3 KPK – w jej pełnym wymiarze (jak to *de facto* ma miejsce). Gdyby ponadto Autor poszerzył swoją kwerendę nad wyrokami Roty Rzymskiej o orzeczenia opublikowane – choćby do r. 2000 – także poza *Decisiones*, to tytuł książki mógłby brzmieć następująco: „Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (kan. 1095, n. 3 KPK) w świetle doktryny i orzecznictwa Roty Rzymskiej”..

Podstawową bazą źródłową stały się dla Autora opublikowane w *Decisiones* wyroki Roty Rzymskiej wydane z kan. 1095, n. 3 KPK. Szeroko przy tym nawiązano do obfitego piśmiennictwa kanonistycznego, jak również do prac z zakresu psychologii i psychiatrii. Z natury rzeczy posłużono się w opracowaniu metodą dogmatycznoprawną.

W rozdziale pierwszym ks. dr Cymbała podejmuje próbę określenia istotnych obowiązków małżeńskich w oparciu o doktrynę. I choć w tym zakresie dysponował cennymi pracami ks. prof. Ryszarda Sztymilera (przede wszystkim opracowaniem pt. „Istotne obowiązki małżeńskie”, Warszawa 1997), to wykazał tutaj daleko idącą samodzielność, podejmując udaną próbę krytycznego zaprezentowania i uporządkowania bogatej literatury przedmiotu. Zapoznając czytelnika z poglądami poszczególnych autorów, ks. Cymbała czyni to w sposób adekwatny do tematu rozprawy (traktowanego wedle stanu faktycznego). Analizy omawianych stanowisk i zapatrywań autorów w kwestii istotnych obowiązków małżeńskich są pogłębione i starannie udokumentowane. Trafnie jest postawiony sam problem rozróżnienia istotnych i nieistotnych powinności małżeńskich. Autor porusza się w tym obszarze swobodnie, umiając zachować niezbędną dyscyplinę w referowaniu stanu doktryny w tym względzie. Na uwagę zasługuje ukazanie istotnych obowiązków małżeńskich służących realizacji *bonum coniugum* oraz służących urzeczywistnianiu *bonum prolis* (tak w sferze prokreacji, jak i wychowania).

Niewątpliwy walor posiada rozdział drugi opracowania, poświęcony kwestii niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Czytelnik zapoznaje się tutaj z poglądami kanonistów, psychologów, psychiatrów, seksuologów i seksjatrów w odniesieniu do wymienionego elementu kan. 1095, n. 3 KPK. Po przedstawieniu pojęcia *incapacitas assumendi* oraz jej kryteriów, Autor przechodzi do wskazania samych przyczyn tej niezdolności, posiłkując się bogatą i w tej dziedzinie literaturą. Tutaj również nie opiera się wyłącznie na wynikach badań

zawartych w pracy ks. Stanisława Paździora („Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095”, Lublin 1999), lecz odnosi się szeroko do literatury spoza obszaru kanonistyki, wykazując się umiejętnością jasnego rozróżniania kryteriów prawnych i kryteriów dyscyplin medycznych w odniesieniu do *incapacitas assumendi*. Bynajmniej nie zdawkowe czy fragmentaryczne tylko omówienie przyczyn niezdolności, zamknięte w trzech kategoriach (przyczyn psychoseksualnych, przyczyn psychicznych i zaburzeń psychicznych na podłożu somatycznym), znamionuje duży stopień wnikliwości i nosi na sobie niewątpliwe ślady bliższego zapoznania się ks. Cymbały z odnośną problematyką psychiatrii, psychologii i seksuologii.

Najcenniejszym, a przy tym oryginalnym wkładem Autora rozprawy w rozwój badań nad wykładnią i aplikacją kan. 1095, n. 3 KPK jest rozdział trzeci, w którym znajdujemy omówienie istotnych obowiązków małżeńskich w orzecznictwie Roty Rzymskiej. Po wskazaniu na znaczenie wyroków Roty Rzymskiej w ogóle (w aspekcie stosowania kan. 19 KPK), ks. Cymbała podaje charakterystykę przebadanych orzeczeń tego trybunału, przytaczając przy tym odnośne dane statystyczne. Interesujący jest fragment poświęcony określeniu obowiązków małżeńskich w części *in iure* wyroków. Słuszne jest dociekanie nad źródłami istotnych obowiązków małżeńskich w analizowanych orzeczeniach (cele małżeństwa; istotne przymioty małżeństwa). Na uwagę zasługuje opowiedzenie się Autora za opinią, w myśl której nie należy utożsamiać istoty i celów małżeństwa. Czymś istotnym bowiem dla małżeństwa (istotnym elementem małżeństwa) jest skierowanie go ku określonym celom, nie zaś osiągnięcie tych celów. Zamiast mówić o prawie do zrealizowania celów małżeństwa, należy upatrywać w celach małżeństwa źródło określonych praw i obowiązków. Interesujące jest osiągnięcie badawcze Autora pozwalające mu przyjąć, że gdy chodzi o źródło istotnych obowiązków małżeńskich, to przedmiotem uwagi audytorów rotalnych jest najczęściej dobro małżonków. Gdy Autor zauważa, iż w orzecznictwie Roty Rzymskiej nie ma jednomyślności co do tego, czy nierozzerwalność – jako istotny przymiot małżeństwa – pozostaje źródłem istotnego obowiązku małżeńskiego związanego z zachowaniem tejże nierozzerwalności, to wyraża własną opinię w tej kwestii, opowiadając się za przyjęciem takiej powinności. Docenić trzeba także konstruktywne wnioski dotyczące obowiązku ustanowienia wspólnoty całego życia. Na podkreślenie zasługuje następnie wnikliwa i przepro-

wadzona w oryginalny sposób analiza istotnych obowiązków małżeńskich w wyrokach rotalnych, której rezultatem jest rodzaj katalogu tych pierwszych. Uwagę czytelnika skupia wreszcie kwestia wiązania przez audytorów kilku powinności w jednym wyroku, a następnie wnioski końcowe. Trzeba dodać, iż lektura referowanego rozdziału pozwala zauważyć dobre opanowanie warsztatu pracy nad kształtem orzecznictwa Roty Rzymskiej w sprawach z *incapacitas assumendi*, połączone ze swobodnym poruszaniem się przez ks. Cymbałę w gąszczu orzeczeń wymienionego trybunału.

Rozdział czwarty opracowania dotyczy przyczyn niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich w wyrokach Roty Rzymskiej. Jest to wątek bardzo istotny, w procesie bowiem o nieważność małżeństwa z tego tytułu niezbędne jest nie tylko wskazanie przejawów *incapacitas assumendi*, lecz także jej konkretnej przyczyny psychicznej. Na wstępie omawia się określenie przyczyny niezdolności w orzecznictwie rotalnym (przyczyny niezdolności; katalog niezdolności). Sporządzony przez Autora – w oparciu o badania nad wyrokami rotalnymi – katalog przyczyn natury psychicznej *incapacitas assumendi* trzeba ocenić wysoko. Z kolei czytelnik zapoznaje się z kryteriami oceny przyczyn niezdolności, a następnie z jej poszczególnymi przyczynami. Ten ostatni wątek tematyczny zasługuje na szczególne uznanie, stanowi bowiem rodzaj syntezy judykatury rotalnej w tak doniosłej z punktu widzenia praktyki sądowniczej kwestii.

Dobłą ideą było zamieszczenie na końcu pracy dwóch aneksów wskazujących na tytuły spraw rozpoznanych w Rocie Rzymskiej oraz na istotne obowiązki małżeńskie stanowiące przedmiot dochodzenia w tychże orzeczeniach.

W podsumowaniu należy stwierdzić, iż książka ks. dr. Jana Cymbały stanowi rzetelne studium monograficzne poświęcone doniosłemu poznawczo i aplikacyjnie zagadnieniu naukowemu. Mamy do czynienia z opracowaniem oryginalnym, dojrzałym, pogłębionym, starannie udokumentowanym w swojej treści i wykonanym przy użyciu właściwej metody, stosowanej w tego typu pracach. Postawione we wstępie, a wyżej przytoczone hipotezy badawcze, znalazły potwierdzenie w orzeczeniach Roty Rzymskiej, wnikliwie przebadanych.

Zapoznanie się z treścią starannie wydanej przez „Hosianum” pracy będzie wielce pożyteczne dla wszystkich zainteresowanych problematyką kościelnego prawa małżeńskiego.

Ks. Wojciech Góralski